

OMLADINA

GLASILO

NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA

VEKOSLAV ZALOKAR: O SPOLNI ETIKI G. Z.: DONESKI K TEORIJ
KLERIKALIZMA C. V.: LJUBLJANSKO LJUDSKO ŠOLSTVO
KRIVIC: ČUDNA LOGIKA M.: POČETKI DIJAŠKEGA ABSTI-
NENČNEGA GIBANJA LISTEK

PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA

IZHAJA VSAK MESEC STANE LETNE 4 KRONE; ZA DIJAKE 2 KRONI; POSAMEZNA
ŠTEVILKA 40 VIN. DOPISI NAJ SE BLAGOVOLE POŠILJATI UREDNIŠTVU NAJKAS-
NEJE DO 20. VSAKEGA MESECA V LJUBLJANO NA BREG ŠT. 12 LE FRANKOVANA
PISMA SE SPREJEMAJO UPRAVNIŠTVO JE V TISKARNI J. BLASNIKA NASLEDNIKOV
V LJUBLJANI, BREG ST. 12 REKLAMACIJE SO POŠTNINE PROSTE, ČE IMAJO NA
NASLOVNI STRANI PRISTAVEK „REKLAMACIJA“ IN ČE SO ODPRTE ZARADI RED-
NEGA POŠILJANJA JE NATANKO NAZNANITI NASLOV IN BIVALISČE TER VSAKO IZ-
PREMEMBO BIVALIŠČA OBLASTEM ODGOVOREN MIHAEL ROŽANEC IZDAJA
EKSEKUTIVA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA TISK J. BLASNIKA NASLEDNIKOV

ŠTEV. 10. LJUBLJANA, PROSINEC LETO V.

1909

ŽENSKI VESTNIK.

Čitanje kot sredstvo ženske samovzgoje. — Pred kratkim sem čitala v Omladini pritožbe glede čitanja pri naših dekletih. Žalibog, je vse to le preresnično. Koncem članka berem dostavek, da se bo dajalo na tem mestu natančnejša navodila o izbiri in načinu čitanja. Naj tudi jaz izpregovorim nekoliko o tej stvari.

Važen vzrok, da nimajo naše dijakinje pravega smisla do kakega primernege znanstvenega dela, je pomankljivi šolski pouk. Vse se obravnava le sistematično po učni knjigi ter se omenja samo to, kar je zapisanega v njej. Pri izpraševanju zopet popolnoma zadostuje to, kar se je naučilo iz knjige. Več pa naši učitelji sploh ne puste govoriti. Če bi ne bil pouk tako omejen, če bi se omenjale stvari, ki niso ravno v šolski knjigi, tedaj bi bile učenke prisiljene, izpopolnjevati svoje znanje s privatnim branjem. Naj bi potem še učitelj nasvetoval, kje se najde ta ali ona stvar natančneje opisana, ali bi eventualno celo sam preskrbel dotične knjige — koliko več uspeha bi imel pri pouku, koliko bi s tem indirektno storil za vse poznejše nazoranje svojih nekdanjih učenk. Tudi naj bi se temeljiteje obravnavali oni deli iz posameznih predmetov, ki so splošne važnosti.

Naj n. pr. opomnim tu na nedostatek pri poučevanju pedagogike. Tedne in mesece se porabi za razlago samostanskih pietističnih in sličnih šol. Tu se mora natanko poznati vse formalitete njihovega šolskega ustroja, a važnejše pedagogoge novejšega časa se le površno omenja. Ni treba samo povedati, kakšne šole zahteva ta ali oni mož, razloži naj se tudi, kako misli dotičnik tudi o izven šolski vzgoji, kakšne nazore ima splošno o človeku, svetu itd. Zelo umestno bi bilo, da bi se omenilo o eventualnih slučajih tudi kako znamenito ženo, čeprav ne spada ravno v vrsto v knjigi zastopanih strokovnjakov. Koliko vzgojnih misli ima n. pr. Ellen Key, Tolstoj, Drtina i. dr. Čeprav niso njihove misli še primerne današnjemu pouku v naših šolah, pa so vsekakor vredne, da se jih tuintam uvažuje. Ker so to zelo originalni duhovi in se jih ne more čitati brez lastnega presojevanja, naj bi se dalo dijakinjam navodila, kako naj se čita in razumeva.

„Omladina“ se bo potrudila zamašiti to vrzel s tem, da bo prinašala kratke sestavke o važnejših pisateljicah in pisateljih in zlasti kritično omenjala njihove misli o vzgoji in ženi. Slava.

Sledeče nemške ženske liste priporočamo:

Die neue Generation; glasilo nemške zveze za materinsko varstvo. Izdaja dr. Helena Stöcker. Berlin W 15 Oesterheld & Co. Verlag. Mesečnik stane letno 6 K.

Gleichheit; glasilo ženskega proletarijata. Izdaja Klara Zetkin. Administracija: Stuttgart, Furtbachstr. 12. Izhaja dvakrat na mesec in stane za celo leto 3 K.

Neues Frauenleben. Izdaja Augusta Fickert. Administracija: Dunaj XIV/3 Ullmannstr. 17. Izhaja mesečno in stane za celo leto 4 K.

Vsi ti listi pošiljajo posamezne številke brezplačno na ogled.

RAZNO.

† Dr. Benjamin Ipavic. Dne 20. grudna lanskega leta je umrl v Gradcu primarij ondotne otroške bolnice dr. Benjamin Ipavic v starosti 79 let. Slovensko dijaštvo žaluje za njim kot svojim najidealnejšim podpornikom in prijateljem. Lahka mu zemljica!

»Prosveta« je izdala oklic na slovenske abiturijente, da praznujejo dovršitev srednješolskih študij z ustanavljanjem ljudskih knjižnic.

VEKOSLAV ZALOKAR:

O SPOLNI ETIKI.

Spolni nagon je dalekosežnega pomena za življenje poedinca in cele družbe. Tako močan je, da obvladuje skoraj vse življenje, vsako dejanje, vse mišljenje. V najfinejših oblikah, o katerih človek na prvi hip niti ne misli, da izvirajo iz njega, se kaže ob vsaki priliki. Kakor tisočere, neskončno drobne nitke prepleta vse človekovo nehanje in delovanje. Spolni nagon je najmočnejša vez, ki nas uklepa v okvir narave in ki nas pogloblja v naravne misterije. Ker je skupen ljudem z vsem višje razvitim živalstvom, se neredko govori o njem kakor o nekakem „živalskem čutu“, ki je baje popolnoma enak za človeka in živali in mu primanjkuje vsake individualnosti. Da ta trditev ni resnična, čuti v sebi vsak nepokvarjen človek. Spolni nagon se zdravemu, naravno visokostoječemu človeku ne dozdeva kot nekaj splošnega, spolnemu nagonu vseh drugih soljudij in morda celo živali jednakega. Takemu človeku je njegov spolni nagon samo njegov, tako njegov, kakor način mišljenja, kakor najskrivnejše lastnosti njegove duše. In zaradi tega nihče ne razpravlja rad s komursibodi o tem delu svojega bitja, kakor tudi ne govori o svojih intimnih duševnih lastnostih s komurkoli. Prav tako, kakor skriva notranjost svojega duševnega žitja pred tujci in nepoklicanimi, istotako varuje tudi svoj spolni nagon in svoje spolno življenje sploh pred tujo radovednostjo in tujimi očmi. In v tem dejstvu nahajamo en vzrok sramežljivosti, ki ni samo plod vzgoje in navad, pač pa bistveno svojstvo spola.

Tisti, ki označujejo spolni nagon za „živalski“ del človeka, trdijo, da se ga mora zaničevati in zatirati z vsemi silami. Toda, kdor brez predsodkov opazuje življenje in se zaveda svojega stališča v naravi, odklanja tako pojmovanje in se uči ceniti in upoštevati tudi ta baje nizki nagon. Pogled na cvetoče polje, visokoraslo gozdovje in bujnovrstno živalstvo, spoštovanje materinstva mu bosta razjasnila njegove skrivnosti in njegov pomen, ga bosta privadila gledati na spolno življenje z neskajljenimi očmi in čistim srcem.

Profesor Gruber se vprašuje z ozirom na to: „Kaj je važnejšega in lepšega na svetu nego hrepenenje spolov po združitvi, ki je združilo naše stariše, katerim dolgujemo svoje življenje!“

Četudi priznavamo pomen spolnega nagona in ga cenimo, vendar pa si moramo biti vedno v svesti, da zamore postati isti velika nesreča za poedinca in poguba za človeštvo, ako je popolnoma prost vseh spon in ozirov. Zavračati moramo odločno načelo, ki pravi, da mora služiti ta nagon človeku le v brezskrbno in brezmejno uživanje, in pomisliti moramo, kakšne posledice ima lahko tak princip. Naj omenim le grozno socialno zlo, enako

mogočno, enako uničujoče kakor alkoholizem in tuberkuloza — spolne bolezni.

Najvažnejše vprašanje, ki je rešujeta spolna etika in higiena, je vprašanje, kdaj in kako se sme zadoščati spolnemu nagonu. Da spoznamo meje, v katerih mora ta ostati, je potrebno določiti svrhu, v katero ga je narava določila. Priroda gotovo ni hotela spolnega življenja samo za svobodno, poljubno uživanje, nasprotno: dala mu je sveto in visoko nalogo, množiti rod in je spojila ž njim vso skrb za negovanje in vzgajanje potomcev. Z naravoslovskega stališča zadoščanje spolnemu nagonu ni že samemu sebi cilj; svoj namen izpolni šele tedaj, če se izvrši zato, da se ustvari novo bitje. Ta vzvišeni in važni namen nam jasno kaže važnost spolnega nagona in obenem veliko odgovornost, ki je združena ž njim. Človek se mora zavedati, da je član človeške družbe, da dolguje samega sebe, vse svoje duševne in materialne pridobitve tej družbi, in iz tega vzroka mora živeti tako, da bo človeštvu vedno le koristil, nikdar pa škodil. Tako mora uravnati tudi svoje spolno življenje! Brezmejno izrabljanje spolnih moči tako oslabi človeka, da mu gine sposobnost, ustvarjati zdrave in močne otroke, ki bi postali krepki člani družbe. Tudi brez ozira na potomstvo, je neomejeno uživanje škodljivo, ker slabi energijo, delavnost in fizično moč, ker absorbira vse tiste sile, ki bi se dale na drug način obrniti v boljše in plemenitejše namene. Vsled spolnega pretiravanja izmozgani, uničeni in bolni ljudje žive ob milosti močnih, delavnih soljudij in tako ovirajo napredek.

Nagon k spolnemu občevanju se vzbudi jako zgodaj, včasih že v 14. letu, ali še prej, toda napačno je mnenje, da je tačas že dovršen in zrel. Kajti ves organizem ni še dovolj razvit, nahaja se še v dobi rasti, ki se konča šele po 20. letu. O popolni spolni zrelosti moremo govoriti šele tedaj, ko je celo telo doraslo in razvito.

Za dobo do spolne zrelosti je edino dobra in primerna popolna spolna vzdržnost — abstinenca. Naj se dá organizmu časa, da se razvije, naj se čaka s svojimi mladimi močmi do tistega časa, ko postane človek sposoben, stopiti tudi s svojim spolnim življenjem v resno in odgovornosti polno službo družbe in njenega napredka!

In ko je človek, bodisi dekle ali mladenič, dozôrel in dorasel?

Obstoječe socialne razmere redkokdaj dopuščajo spolno zrelemu možu stopiti takoj v zakon. Navadno je njegov materialni položaj tak, da mu je nemogoče preživljati samega sebe, kako šele ženo in družino. Nemogoče mu je torej, zadoščati svojemu spolnemu nagonu z rednim zakonskim spolnim občevanjem. Zgodi se tako, da mladi mož, misleč, da ne more odoleti silnemu nagonu, poišče zadoščenja zunaj zakona. Mnogo pripomore k takemu koraku poleg mogočnosti nagona tudi zelo razširjeno mnenje, da je spolna vzdržnost v času zrelosti škodljiva zdravju. Da vzdržnost ne more škodovati, za to je poskrbela že narava pri možu z nočnimi polucijami. In medicina je dognala, da vse tiste bolezni in slabosti kakor na pr. nevrastenija, histerija itd., ki jih nekateri smatrajo za posledice abstinence,

sploh niso v nikaki zvezi s spolno vzdržnostjo. Profesor psihiatrije Krafft-Ebing pravi o tem: „Neštevilno normalno konstituiranih ljudi se more odreči zadoščenju svojega spolnega poželenja, ne da bi zaradi te prisiljene abstinence trpelo škodo na svojem zdravju.“ Bajka o slabih posledicah vzdržnosti marsikomu služi v to, da potolaži svojo vest ali da se izgovori pred svetom. Tudi za zrelega človeka je edino priporočljiva in utemeljena popolna vzdržnost pred zakonom. Zanj ne govorijo samo higienični razlogi, mnogo krepkeje in odločnejše jo zagovarjajo moralni.

Občevanje s prostitutkami ni samo skrajnje nevarno za zdravje, ampak v veliko večji meri škoduje duši moža. Ženska izgubi v očeh moža, ki se udaja prostituciji, ves čar, spoštovanje pred njo izginja in daje mesto cinizmu, omalovaževanju ženske kot človeka. Možje take vrste so brez vsake moralne opore, vstopivši v zakon, ustvarjajo nesrečne rodbine, onesrečujejo ženo in otroke. Vrhutega se morajo zavedati, da s svojim občevanjem potiskajo še globlje v blato prostitutko, ki je vendar tudi človek. In ta zavest mislečemu človeku nikakor ne more biti prijetna!

Obsojati je treba tudi spolno občevanje z drugače poštenim dekletom izven zakona. Mnogokrat vodi to naravnost v prostitucijo; v boljših slučajih izgubi dekle, ki se je potem omožilo z drugim, odkritosrčnost napram svojemu možu, njeno dušo teži misel, da goljufa svojega moža, ker ni stopila v zakon — nedolžna. Njen moralni položaj je obupen. Kdor motri življenje resno in natančno, si lahko izpopolni te slike s svojimi izkušnjami. Popolnoma upravičena je zahteva spolne etike, da morata oba, mož in žena stopiti v zakon nedolžna. Za ženski spol je to mnogokrat lažje, ker se dekleta po navadi lahko takoj omože, ko dosežejo primerno starost in zrelost ...

To so torej na kratko splošna navodila, kedaj se sme spolno občevati in kako naj bo to občevanje. V naravi sami in v današnjem socialnem življenju so utemeljena; tistemu, ki jih ne upošteva, sledi za petami maščevanje narave ...

Da pa je mnogokrat silno težavno ravnati se po teh pravilih, je kriva deloma velika silnost spolnega nagona, deloma pa naša napačna vzgoja, ki je doslej popolnoma zanemarjala ta del našega bitja, ali pa ga je skušala držati v pravih mejah z nasilnimi in ne z vzgojeslovnimi sredstvi. O silnosti in nepremagljivosti spolnega nagona se govori mnogo preveč, pretirava se njegova moč, ne pomisli pa nihče, da spolni nagon dan na dan dražimo sami, ga povečujemo in gojimo ter svojo odporno silo manjšamo. Res je sicer, da je ta nagon od narave silen in mogočen, toda tako velik ni, da bi se mu ne mogla uspešno upreti krepka volja, pravilno vzgojena.

Že v mladih letih, v dobi rasti in razvoja, ko so se komaj pojavili prvi znaki spolnega dozorevanja, opažamo zelo razširjeno in pri dečkih in deklicah udomačeno napako: greh na samem sebi ali onanijo. Zlasti inštituti in različni internati so najugodnejši teren za ta izrodek. Do nedavnega časa so smatrali onanijo za najhujšo nesrečo in izvor groznic in nevarnih bolezni. Pravili so o njej, da vodi v blaznost, povzroča jetiko itd. Dandanes

medicina ne sodi več tako ostro o njenih kvarnih posledicah za človeško telo, priznava pa, da je le prepegostokrat ta greh vzrok lahke nevrastenije in nekaterih drugih slabosti. Nevaren in poguben je v prvi vrsti za značaj. Potuhnjenost, neodkritosrčnost, nesamostalnost in želja po samoti, nadalje bojzljivost in okornost v družbi: te slabe lastnosti izvirajo iz onanije. Kdor se je enkrat vdal temu nenaravnemu zadoščanju spolnega nagona, se še celo v poznejših letih težko otrese slabe navade. Vendar pa to pri normalnem človeku ni popolnoma nemogoče.

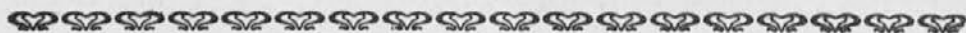
In ravno to napako bi mogli najvspešneje zatirati s tem, da bi mladim, dozorevajočim dečkom in deklicam, pojasnjevali namen in pomen spola, da bi jih opozarjali s pametno besedo na veliko odgovornost, ki jih čaka kot očete ali matere. Naloga resne in taktne seksualne pedagogike je, da podá tudi v tem oziru vse potrebno mlademu človeku in ga reši ne samo mladostnih napak, ampak ga tudi usposobi za plemenitejšo pojmovanje zakona. Ni se treba bati, da bi se škodovalo mlademu, nežnemu srcu, ako se ga seznaní s skrivnostmi spola in spolnega življenja. Ne! Boljše je, da izve otrok iz vzvišenih ust materinih ali očetovih, čemu sta dva spola na svetu, nego da zajame svoje znanje iz umazanega govorjenja hlapcev in dekel ali izpridenih tovarišev. Tukaj je sramežljivost od strani starišev na nepravem mestu ...

O seksualnih perverznostih naj omenim le, da spadajo po večini v patologijo ...

Vsi mladi, po popolnosti stremeči, naj si izbijejo iz glave mnenje, da je spolni nagon nepremagljiv! Naj blažijo svoje poželenje z delom, neprestanim delom, posvečajo naj svoje moči športu, telesnemu gibanju, telovadbi! To jim bo pomagalo krotiti svoje meso, dočim vpliva lenuharenje, sedenje le kot dražilo. Velike važnosti je tudi občevanje s plemenitimi ženskami; koedukacija, ki se uvaja v modernih državah, bo gotovo veliko pripomogla, da se spravi spolni nagon v pravi tir.

In ljubezen!

Idealna, čista ljubezen je že marsikoga rešila v mladih letih pogube, moralnega bankerota, marsikomu je že pokazala pot do popolnega, srečnega življenja. In mlado srce, ki je vsprejemljivo za vse dobro in lepo, naj se ne zapira ljubezni! Prava ljubezen je najboljša vodnica skozi vzburkano spolno življenje; ona je naravna pomoč proti nenaravnim napakam!

G. Ž.:

DONESKI K TEORIJI KLERIKALIZMA.

Naše stremljenje mora biti, da smo si o programih nasprotnikov na jasnem. Treba, da nam je globlje znana teorija, na kateri sloni nasprotna organizacija. Tako si potem konkretne dogodke v javnem življenju lažje razlagamo in uravnamo delovanje.

Že v prvem letniku „Omladine“ sem teoretično razvil nepremostljivi razloček med klerikalizmom in nacijonalizmom. Danes mi sili pero v roke zavest, da se dan na dan kopičijo empirični dokazi, da so bila tedanja teoretična opazovanja povsem prava, in da so prenesla ognjeno kritiko prakse. Dalj časa so posvetnjaki v klerikalni stranki in med njimi pod utisom naše zahteve, da bodi dijak svoboden političnega strankarstva, posebno klerikalni dijaki skušali zamegliti in zakriti položaj, metali so narodne in ljudske fraze v ospredje, ter se nekam ponašali, da imajo v svoji stranki kaj besede. Če si jim očital, da jih potiska v ospredje duhovščina le tam, kjer črna suknja ni več simpatična, če si jim vrgel v obraz, da so nesamostojen privesek, so se ogorčeno hudovali.

S tem večjim zanimanjem sem v uredniškem programu v 1. številki novega letnika „Zore“ čital besedo za besedo, kakor da je napisana v potrditev našega stališča. Ne more se odrekati pobožnemu uredniku „Zore“, da včasih med meglenimi frazami s svojega metafizičnega gledišča pove resnično in odkrito, kakšno je stališče njegove stranke. Nikdar še nisem v toli čisti obliki čital „confiteor“ klerikalnega dijaštva o njega duševni in politični podložnosti, kakor v tem programu. Pristaši klerikalne stranke smo, pravi „Zora“ in sicer, dokler le-ta „ne prestopi mej, ki ji jih stavi vera ali pa tudi vodstvo cerkve kot oni faktor, ki ima urejevati naš napredek, da ne zaide na napačne poti“. Glede tistih mej, ki jih klerikalni stranki stavi vera, se ne bomo pričkali, kajti i te meje določa vodstvo cerkve. In pri tem nam je znano, da se s klerikalne strani mirno obrekuje, natolcuje, maščuje, izsiljuje, zlorablja in tudi nasilno — demonstrira, ne da bi se vodstvo cerkve oglasilo v obrambo vere in njenih kršenih nauk, in ne da bi se kdo vprašal, kakor urednik „Zore“: „Kako bi Kristus v tem slučaju ravnal?“ Da, zadnjič je dr. Krek na javnem shodu zavrgel Kristov nauk, da se na udarec ni maščevati, in izjavil, da v politiki velja druga morala.

Nam se gre tedaj le za dejstvo, ki ga s tem prebijemo, da imajo vodje cerkve, to so škofje, nadškofje in papež, „urejevati naš napredek“, in da so oni odločujoči nad politično stranko. To je, kar smo klerikalizmu vedno očitali. To je vzrok, zakaj ji pravimo duhovniška stranka. Nič samostojnosti in samoodločbe, vse le podložnost enemu stanu. Škofje in papež najvišja instanca v vseh javnih vprašanjih! Evo, najčistejši klerikalizem. To je negacija demokratizma, to je negacija enakopravnosti stanov. Enemu stanu naj se podredijo vsi drugi? In še v tem gospodujočem stanu imajo hierarhičen sestav, še ta stan ima poveljstvo izven naroda. Torej naj nad usodo našega naroda čuva izven njega stoječa oseba?

V tej točki se kristalno jasno kaže nasprotje med našim narodnim in med klerikalnim stališčem. Tu zahteva, da se vlada narod sam, da sam odloča o svoji usodi po organizaciji, sezidani na čelu enakopravnosti vseh svojih stanov in razredov, tam zahteva, da vlada nad narodom en stan, ki je odvisen od Rima in njegovemu povelju brezpogojno pokoren. Ali more življenske interese naroda zastopati stan, ki je odvisen od zunanjega činitelja in sicer od činitelja, ki kakor vsaka politična oseba stori vselej

to, kar njega tačasnim političnim namenom bolj kaže? Ali moremo kedaj pod tem vodstvom doseči slovenske propovedi v Kočevju, ako Nemci nasprotujejo? V Velikovcu groze Nemci s prestopom v protestantizem, zato imamo le enkrat na leto slovensko propoved in sicer na — pustni torek. Naša organizacija, boj in odpor ne bo nikdar enoten, če bo politični vodja slovenske stranke paktiral z nemškimi verniki. „Spoštovani grof Barbo sporočite svojim nemškim somišljenikom, da globoko obžalujem izgrede v Ljubljani“. Pastirski list vodje cerkve, „ki ima urejevati naš „napredek“, je ponatisnjen v reklami „kranjske hranilnice . . .“

Izza taborov morda najmogočnejši pokret, ki se je izza 13. septembra 1908 pojavil med Slovenci, ki mu ne more nihče odrekati neprecenljivih koristi za naš narod — ta pokret ovira in obsoja škof in ž njim seveda vse, kar je v njegovi stranki tako discipliniranega kakor katoliško narodno dijaštvo. V tem lepem času mora cela vrsta mladih ljudi — pokimati cerkvenemu knezu, ki obsoja pokret, ki je šel slovenskemu ljudstvu iz srca. Iskreno Vas obžalujemo, Vi tovariši, ki Vas je zaneslo v klerikalni tabor! Še morda klije v Vas domovinska ljubezen, tista ljubezen, ki je — le ne varajte se — gonilna moč vsemu slovenskemu idealizmu. A Vi ne smete, ker tako Vam veleva vodstvo cerkve, Vaša edina in najvišja instanca. Kako škoda mladih sil, ki bodo vedno tlačene hitele od laži do laži. Nikdar ne bodo same odločale, vselej le slepo služile in robotale proti prepičanju.

C. V.:

LJUBLJANSKO LJUDSKO ŠOLSTVO.

V Ljubljani se nahajajo sledeče ljudske in meščanske šole :

a) *Mestne* : 1. petrazredna deška ljudska šola v Komenskega ulicah št. 17 („na Ledini“), 2. osemrazredna deška ljudska šola na Cozjovi cesti („na Grabnu“), 3. mestna petrazredna deška ljudska šola na Erjavčevi cesti („na Vrtači“), mestna nemška petrazredna deška ljudska šola, mestna slovenska osemrazredna dekliška ljudska šola pri Sv. Jakobu, mestna nemška osemrazredna dekliška ljudska šola.

b) *Državne* : c. kr. vadnica za dečke (štirirazredna) in ravnotako za deklice, obe s slovensko-nemškim učnim jezikom.

c) *Zasebne* : petrazredna deška ljudska šola v Marijanišču (slovenska), štirirazredna deška ljudska šola nemškega „Schulvereina“, slovenska osemrazredna dekliška ljudska šola v sirotišnici baronice Lichtenthurnove, dekliška ljudska šola društva „Mladike“ lani otvorena s 1. razredom, samostanska (uršulinska) petrazredna vnanja (-slovenska) ljudska šola, samostanska vnanja meščanska šola, samostanska notranja petrazredna ljudska šola s slovensko-nemškim učnim jezikom, samostanska notranja nemška meščanska šola in nemška osemrazredna dekliška šola v Huth-Hanssovem zavodu.

Ker se hočemo tukaj omejiti le na normalne otroke, zato se ne bomo ozirali na korigendno šolo v prisilni delavnici, na šolo Salezijancev na Rakovniku istega značaja in na ljudsko šolo v gluhonemnici. Številke, katere navajamo, so povzete po letnih poročilih dotičnih šol, le pri Marijanišču, pri Lichtenthurnovi sirotišnici in pri Huth-Hanssovem zavodu se moramo naslanjati na zasebne informacije, ker nam letna poročila niso bila na razpolago. Po učnem jeziku so bile lani 4 deške šole slovenske, 2 nemški in 1 dvojezična; dekliških šol je bilo 5 slovenskih, 3 nemške in 2 dvojezični po imenu; faktično pa moramo samostansko notranjo ljudsko šolo šteti za nemško, ker ima v višjih razredih vedno več nemščine, dokler ne preide v popolnoma nemško meščansko šolo. Tudi o vadnici c. kr. učiteljišča ne vemo natančno, koliko ima slovenskega v sebi. Na zunaj kaže popolnoma nemško lice, kakor se lahko vsakdo prepriča, kdor vstopi v poslopje in bere tam samonemške napise nad vrati posameznih sob.

Poglejmo zdaj obisk teh šol v šolskem letu 1907/8!

Šola:	Število razredov	Število učencev (učenk)			
		vseh skupaj	slov.	nemških	drugih
prva mestna slovenska petrazredna deška . . .	11	679	672	—	7
druga „ „ osemrazredna „ . . .	15	768	764	—	4
tretja „ „ petrazredna „ . . .	6	272	270	—	2
v Marijanišču „ petrazredna „ . . .	5	okoli 220	220 (?)	—	—
mestna nemška petrazredna „ . . .	5	214	70	127	17
Schulvereinska nemška štirirazredna „ . . .	4	195	—	195	—
c. kr. deška vadnica	4	119	106	11	2
v deških šolah skupaj . . .	50	2467	2102	333	32
mestna slovenska osemrazredna dekliška . . .	19	1064	1035	12	17
samostanska zunanja petrazredna dekliška . . .	10	487	480	3	4
samostanska zunanja dekliška meščanska . . .	3	135	135	—	—
bar. Lichtenthurnove osemrazredna dekliška . . .	8	okoli 445	445 (?)	—	—
društva „Mladike“ osemrazredna „ . . .	1	24	24	—	—
mestna nemška osemrazredna „ . . .	11	425	134	281	10
samostanska petrazredna „ . . .	5	226	159	50	17
samostanska meščanska „ . . .	3	142	104	30	8
Huth-Hanssova osemrazredna „ . . .	8	okoli 100	20	60	20
c. kr. vadnica za deklice	4	130	110	19	1
v dekliških šolah skupaj . . .	72	3178	2646	455	77
v obojih skupaj . . .	122	5645	4748	788	109

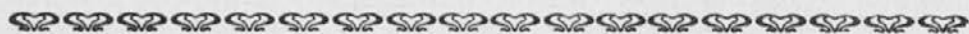
Dečkov je zato tako malo, ker mnogo šoloobveznih otrok obiskuje srednje šole. Vseh šoloobveznih, v Ljubljani stanujočih otrok je bilo 5818 in sicer 2968 dečkov in 2832 deklic. Vidi se, da precej deklic obiskuje šolo še po obvezni dobi, ali jih stanuje izven Ljubljane, ker število učenk presega število šoloobveznih deklic.

Narodnost šolskih otrok seveda ni popolnoma zanesljiva. Po podatkih, katere smo dobili, bi bilo nad 84% slovenskih, skoro 14% nemških in 2% drugih. Prebivalcev je bilo l. 1900 83,5% Slovencev, 15,2% Nemcev in 1,3% drugih. Da je odstotek slovenskih šolskih otrok nekoliko večji nego je bil odstotek slovenskega prebivalstva, ima pač svoj glavni vzrok v tem, da je veliko otrok iz dežele v ljubljanskih šolah. Sploh pa iz podatkov tega pregleda ne smemo sklepati na bodočo narodnost teh otrok, ampak najbolj verjetno je, da se bodo ti otroci, ko dorastejo, prijavili k oni narodnosti, v katere jeziku so se izobrazili. In tu se nam odpira žalostna perspektiva! Samo 1939 dečkov in 2155 deklic, skupaj 4094 otrok ali 72½% je obiskovalo slovenske šole, a 409 dečkov in 667 deklic, skupaj 1076 otrok ali 19% nemške in 119 dečkov ter 356 deklic, skupaj 475 otrok ali 8½% je hodilo v nemško-slovenske šole. V Ljubljani bi morali biti Slovenci gospodujoč narod, ki bi tudi druge narodnosti potegnil v se, kakor n. pr. Nemci v Celovcu, Gradcu ali na Dunaju absorbirajo polagoma vse druge narodnosti. Toda naša privlačna sila je tako majhna, da niti druge narodnosti, ki nimajo svojih lastnih šol v Ljubljani, ne pošiljajo svojih otrok v slovenske šole. Od drugih narodnosti obiskuje slovenske šole samo 13 dečkov in 21 deklic, skupaj 34 otrok, nemške pa 17 dečkov in 38 deklic, skupaj 55 otrok, nemško-slovenske šole pa 2 dečka in 18 deklic, skupaj 29 otrok. Še na slabšem smo v primeri z Nemci, ki so v Ljubljani izvrstno preskrbljeni z vsakovrstnimi šolami. Samo 15 deklic nemškega rodu se navaja v slovenskih ljudskih šolah, 11 dečkov in 69 deklic, skupaj 80 nemških otrok hodi v nemško-slovenske šole. Nasprotno pa je bilo 70 slovenskih dečkov in 258 deklic, skupaj 328 slovenskih otrok v nemških šolah in 375 slovenskih otrok: 106 dečkov ter 269 deklic v nemškoslovenskih šolah. A ne smemo misliti, da Slovenci pošiljajo svoje otroke znabiti samo v zadnje razrede nemških šol, da bi se navadili nemščine bolj kakor v slovenskih šolah, v katerih se sicer nemščine tudi več učijo kakor katerega drugega predmeta. Ne, slovenski stariši so tako nerazsodni, da kljub vsem pedagoškim pravilom silijo svoje otroke že od prvega razreda v nemške šole. Tako je bilo na mestni nemški deški ljudski šoli v prvem razredu 17, v drugem 11, v tretjem in četrtem po 16 in v petem 10 Slovencev. Na mestni nemški dekliški šoli je bilo v prvem razredu 20, v drugem 15, v tretjem 19, v četrtem 20, v petem 22, v šestem 19, v sedmem 6 in v osmem 13 Slovenk. V notranji samostanski več ali manj nemški ljudski šoli je bilo v posameznih razredih 27, 34, 32, 29 in 37 Slovenk. Število Slovencev je torej že v prvih razredih nemških šol razmeroma jednako kakor v poznejših. Dotičnim slovenskim starišem se torej ne gre samo za priučenje nemščine na podlagi slovenščine, ampak oni stavijo že od začetka vso šolsko izobrazbo svojih otrok na nemško podlago. In v tem oziru grešijo žalibog največ takozvani „boljši“ krogi. Tako nam je znan akademično izobražen gospod, katerega hčerkica je pljunila, če je slišala besedo „kazino“, predno je znala govoriti — notabene skrajno olikanega človeka ne vredno početje!

Danes hodi ista hčerkica v nemško samostansko šolo. Nemško samostansko šolo obiskujeta tudi hčerki nekega uglednega istotako akademično izobraženega gospoda, ki je — če se ne motimo — v vodstvu narodno-napredne stranke. Kaj naj še verjamemo možu, ki pri vzgoji svojih otrok zataji glavni načeli svoje stranke: narodnost in naprednost?! To je grda neodkritosrčnost, da ne rabimo hujšega izraza. Kdo more potem zahtevati od nižjih slojev, od manj izobraženih krogov, naj vzgajajo svojo decu v narodnem duhu! Vse še tako radikalno pisarjenje po listih nič ne pomaga: besede mičejo — vzgledi vlečejo.

Kot vzrok, zakaj pošilja svoje otroke v nemške šole, navaja eden dejstvo, da bo znabiti v kratkem času prišel v nemški kraj, kjer bodo itak samo nemške šole. Čuditi se moramo tej logiki: ker čez 2 ali 3 leta otroci ne bodo imeli prilike, da bi hodili v slovensko šolo, zato se morajo siliti v nemške šole že zdaj, ko so jim slovenske šole na razpolago. Človek zdrave pameti bi pričakoval baš nasprotno. Drugim zopet se zdijo nemške šole boljše in bolj „nobel“, ker imajo večinoma malo otrok v enem razredu in še to izbrane uradniške in častniške otroke. Zlasti velja to pri deklicah. Zato se srčno veselimo novo ustanovljene ljudske šole društva „Mladike“, ki bo ustrezala tudi boljšim krogom in o kateri upamo, da postane vzorna šola ne le za Ljubljano, temveč na Slovenskem sploh.

Trdno upamo, da bo novo narodno gibanje tudi vzgojo otrok postavilo na narodno podlago, kakor je to že davno pri drugih narodih.

KRIVIC:

ČUDNA LOGIKA.

Ponudila se je prilika, da o važnem vprašanju vere in verstva zopet izpregovorimo par besed. Ne bi bilo lepo, če bi se zadnji „Zori“, ki je obsegajoč brez leposlovne priloge 18 strani s platnicami vred posvetila „Omladini“ in pa narodno-radikalni struji celih 9 strani, ne bilo bi lepo, pravim, če bi si ji ne izkazali hvaležne s tem, da odgovorimo saj nekoliko njej v pouk in svarilo, da bi se prihodnjič ne upala priti s takimi članki na dan, kot je članek „V svobodi zmot“.

Pisec članka nam očita, da „omladinaši“ prodajamo tuje blago za svoje nove pridobitve. Kako ste vendar otročji! Vsakdo, ki se je res kaj naučil, vsakdo, ki v znanju napreduje, skuša to tudi pri svojem uporabiti. Le rad bi še vedel, katere apologije krščanstva modrost gospodje okoli „Zore“ prodajajo za svojo! Česar pa g. pisec ni iz takšne apologije prevzel — to pa spada na index in v silab; imenoma nazor evolucije in pa „slavospev“ na razum!

Nam očitajte nedoslednost, pa ste nedosledni Vi sami, ki to, kar enkrat pobijate, drugič trdite. Pravite: „Živimo v času evolucije*“: vse, kar biva,

*) Tedaj se je po mnenju g. pisatelja čas evolucije šele sedaj pričel! Kako naivno!

se razvija iz nepopolnega v popolnejše. Na svetu ni nič stalnega, nič stalno resničnega, nič stalno dobrega in lepega. (Zora 2. šte. str. 25) Tako govorite! Če bi pa mi kaj takega napisali, oziroma če je bilo v „Omladini“ kaj podobnega napisano, potem je bil pa jok v Izraelu. Takoj bi se oglasili: „Kaj pa sveta Cerkev, sveta vera in njena morala?“ Imam namreč v mislih, kakšen hrup je bil po „Zori“ in „Katoliškem Obzorniku“ tedaj, ko je dr. Grošelj rekel na dijaškem shodu, da zakoni logike, etike in estetike niso absolutno veljavni. In sedaj pride „Zoraš“, pa pove isto, z drugimi besedami, ko pravi, da na svetu ni nič stalnega, nič stalno resničnega (logika), nič stalno dobrega (etika) in lepega (estetika). Vidite gospodje: to pa spada po mnenju sv. Cerkve v silab, saj s tem ste obrodili tudi katoliško etiko! Čutite to?! —

V vse podrobnosti omenjenega članka se ne morem spuščati; opomnil bi le na najbolj kričeče logične spake.

Pravite: „Vera more iskati svojo upravičenost v dognani znanstveni resnici“ (Zora šte. 2. str. 25). Torej je posledica ta-le: v kolikor pa ni vera upravičena po dognani znanstveni resnici in tej nasprotuje, v toliko se mora vera opustiti in zavreči, ker vendar ne morem in ne maram verovati tega, kar znanstveni resnici nasprotuje! To je čisto logična dedukcija! In kaj pa pravi naš „Almanah“ v onem „brezverskem“ članku!? Poslušajte: na strani 162 se obsoja indiferentizem, ker napram veri in verstvu indiferentni človek ne vé ničesar o kakem drugem duševnem prerojenju, ki se poraja v izobražencu. In potem govori „Almanah“: „Iz tega sledi, da ne samo podirati, ampak tudi zidati moramo, da zamašimo praznoto, katero smo povzročili v čuvstvanju človeka; to bodemo pa storili najboljše s tem, da zavržemo samo to, kar se ne da več držati, kar ne odgovarja več razumu, vse drugo pa pridržimo. Potemtakem velja naš boj cerkvi in veri, v kolikor je pristržena po cerkvi in v kolikor se po neutajljivih rezultatih vede ne da spojiti s spoznanjem in zdravim človeškim razumom“. Z razumom, o katerem tudi pisec „Zore“ trdi, da je ustvarjen za spoznanje. „Odrekati razumu možnost spoznanja, bi se reklo, živemu človeku odrekati življenje“ (Zora št. 2. str. 25). In dalje: „Spoznanje ni družega, kot soglasje razuma s predstavljajočim se mu predmetom“. (Istotam.) Torej vpijete na nas, ki ničesar družega ne trdimo, kot to, kar je logična dedukcija vaših stavkov, posebno že omenjenega: „Vera more iskati svojo upravičenost v dognani znanstveni resnici“.

Čutite to svojo nedoslednost?!

Dalje! Pravite: „Znati treba preje nego verovati“. (Zora št. 2. str. 26.) Otrok v današnji šoli ne razume, ne more spoznati različnih stavkov v katekizmu, in vendar: verovati mora, če ne ...

Pravite istotam: „Slepe vere Cerkev ne tirja ...“ In vendar stoji zapisano v Vaši knjigi „Za resnico“ ne vem že, na kateri strani, zdi se mi, da v članku: „Stvarniku najlepši dar“ sledeči stavek (saj smisel je isti —

natanko citirati ne morem, ker nimam knjige pri rokah!): „Cerkev zahteva od kristjana predvsem trdno vero, ako bi mu razum in čuti kazali kaj drugega, jim ne sme verjeti“. Torej: razumu in čutom se ne sme verovati. Komu pa tedaj? Avtoritetam! Torej na slepo.

Tudi izjavo prirodoslovca in matematika Luis Cauchy-a Vam ne pomaga veliko! Izjava se glasi (citiram po „Zori“): „Jaz sem kristjan, to je, verujem v božanstvo Jezusa Kristusa, s *Tyhom*, *Braham*, (pravilno: s *Tyhom de Brahe*! Bil je to samo en mož, ne dva!), Kopernikom, Descartesom, Newtonom, Fermatom, Leibnitzem, Pascalom, Grimialdom, Eulerjem, Guldinom itd., z vsemi astronomi, z vsemi velikimi fiziki, z vsemi velikimi matematiki prešlih vekov.“ Dobro! on pravi, da je kristjan v smislu kot *Kopernik*, *Descartes*, *Pascal* in drugi. Sedaj pa pogledajte gospodje na indeks in *Descartes* in *Pascal* sta tam; *Kopernik* je pa bil na njem do 1822. leta. (Šele od 1823. l. nadalje sme rimski katolik verovati, da se zemlja suče okolo solнца.) Velik astronom prešlih vekov je bil tudi *Galilej* in vendar, tudi njega je rimska stolica preganjala! A če že citira Cauchy, *Corneille*-ja, *Racine*-a in druge stare pisatelje, ti so tudi bili malo ortodoksni; ali recimo, da so bili: toda zakaj se sklicevati v filozofiji in teologiji na stare avtoritete, med tem, ko bi se v astronomiji gotovo ne pridruževal *Ptolomeju*. „Zora“ citira tudi *Bacona*, pa tudi ta je na indeksu.

Glede trditve, da je bila Cerkev v „vseh stoletjih edina nositeljica prave kulture“, se drznem biti tudi drugega mnenja. Do XII. ali XIII. stoletja je bila pač, ali potem je pa vsako stremljenje po pravi kulturi, ki je rezultantu komponent religije, znanosti in pa civilizacije, ovirala! Ovirala vsako svobodno raziskavanje, ovirala s kruto silo vsako stremljenje po reformaciji v cerkvi, ki bi bila (reformacija) verstvu v korist! (*Kopernik*, *Bruno*, *Galilej*.)

H koncu bi pa še g. piscu nasvetoval, da naj nikar ne istoveti verstva in religijoznega čuta z rimsko-katoliško cerkvijo! Naj o tem še malo pre-mišljuje! Da, omenjeni inštituciji velja naš boj, toda v interesu verskega čuta samega, v interesu verske svobode, ki je in ki ima biti podlaga verskega napredka. „In odstraniti se in izrehati proti-oficielnemu krščanstvu še ne pomenja opustiti to, kar je v cerkvah dobrega, in ne pomenja zavreči nauka Jezusovega, v kolikor se da z znanstveno kritiko in razlago še dokazati in očistiti ob grobih, mitičnih priveskov evangelija in nepravih razlag vseh cerkva. Kakor *Jezus* ni rušil zakona, ampak ga dopolnjeval, tako ne moremo zavreči npravnega nauka Jezusovega, kajti je dober, ampak moramo ga dopolniti.“ „Kakor je bil *Stari zakon* prekošen od novega, tako moramo prekositi *Novi zakon*; le da je korak od razodetega Boga k nerazodetemu, od razodetega verstva k nerazodetemu mnogo težavnejši. (Masaryk: V boji o naboženstvu.)

M.:

POČETKI DIJAŠKEGA ABSTINENČNEGA GIBANJA V EVROPI.

Kakor evropsko abstinenčno gibanje sploh, tako je vzniknila tudi ideja dijaškega abstinečnega gibanja na severu. Pri severnih Germanih in Fincih, kjer med dijaštvom ne vladajo one barbarske pivske navade kakor med nemškim dijaštvom, so bila tla za abstinenčno gibanje prav ugodna.

Na Finskem je bilo ustanovljeno prvo dijaško abstinenčno društvo l. 1896. Deset let je delovalo le v akademičnih krogih, potem pa je razširilo svoj delokrog po vseh šolah. Danes obstojajo abstinenčna društva na vseh višjih učnih zavodih Finske. Tako imamo na učiteljskih pripravnicah 75 % abstinenčnih gojencev, na dekliških šolah 81 %, na gimnazijah 59 %. Skupno šteje zveza dijaških abstinenčnih društev 9000 udov.

Zveza prireja takozvane abstinenčne skušnje, katerih se udeležujejo posebno učiteljski kandidati, ki prilagajo izpričevala teh skušenj prošnjam za učiteljska mesta.

V teh abstinenčnih društvih vlada živahno delovanje. Odkar je dovoljena na Finskem svoboda tiska izdajajo društva skupno protialkoholno glasilo: „Ichjautähti“.

Zbornica poslancev finskega naroda je pred kratkim sprejela splošno prohibitivno postavbo, ki prepoveduje izdelovati in prodajati pijače, ki vsebujejo več kot 2 % alkohola. Finsko dijaštvo, ki je agitiralo v vseh slojih proti alkoholu in širilo abstinenčno idejo, je pripomoglo v veliki meri do tega uspehu.

Podobne lepe uspehe so dosegli dijaki v sosedni Švediji. Prvo dijaško abstinenčno društvo v Švediji so ustanovili l. 1888. dijaki na vseučilišču v Upsali. Osem let pozneje se je osnovala zveza švedskih dijaških abstinenčnih društev S. S. U. H. (Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund). Ko so bile premagane prve ovire, s katerimi se ima spočetka boriti vsako tako društvo, je kmalu postala ta vzgledna organizacija skoro tako krepka kakor na Finskem. Z mladostnim navdušenjem se je poprijelo švedsko dijaštvo agitacije proti alkoholu in l. 1907. je štela zveza že 185 krajevnih odsekov. V enajstem letu svojega delovanja je štela 10.000 udov. Vsak peti akademik, vsak četrti gimnazijec pripada abstinenčni zvezi. Najlepše uspehe je dosegla pač med gojenci učiteljskih pripravnic, izmed katerih je 68 % abstinentov. Najštevilnejši je krajevni odsek v Upsali, ki šteje 444 udov in je sploh največje akademično društvo v tem mestu. Tako lepih uspehov je dosegla zveza seveda le z vztrajnim organizovanem delom. Zveza prireja vzgledne kurze, v katerih se izobražujejo člani za poljudno protialkoholno delovanje, poleg almanaha „Mlade moči“ in polmesečnika „Pohtjärnau“ je izdala nebrot protialkoholnih brošur. Mednarodni shod v Stockholmu je izročil tej zvezi vodstvo „Mednarodnega urada abstinenčne učeče se mladine“.

Mnogo mlajše kakor na Finskem in Švedskem je dijaško abstinenčno gibanje na Norveškem. Zveza abstinenčnih društev se je ustanovila šele l. 1904. in šteje danes 600 udov, akademikov in srednješolcev. L. 1906, je ustanovila zveza svoje glasilo „Symra“.

Abstinenčna zveza danske mladine šteje okoli 400 članov. Ustanovljena je bila l. 1903. Indiferentno ali pogosto celo sovražno stališče višjih slojev napram abstinenčni ideji jo zelo ovira v njenem delovanju.

Omenjene deželne zveze na Švedskem, Norveškem in Danskem so se združile v skupno organizacijo „Nordiška zveza abstinenčne učeče se mladine“.

Nizozemci imajo dvoje manjših dijaških abstinenčnih društev. Prvo ustanovljeno l. 1896. v Groningonu šteje le 23 udov, drugo ustanovljeno deset let pozneje v Haarlemu na učiteljski pripravnici šteje 140 udov.

Neodvisno od teh organizacij se je razvilo dijaško abstinenčno gibanje v Švici. Na severu se je pojavilo gibanje najprej med akademičnim dijaštvom, v Švici pa med srednješolci.

L. 1886. je predaval Bunge v Baselu o alkoholnem vprašanju. To predavanje je naudušilo peščico gimnazijcev za abstinenčno idejo in ustanovili so abstinenčen krožek. Dve leti potem se je osnoval sličen krožek v Št. Galn. Oba sta se kmalu spojila v skupno organizacijo „Helvetia“, kateri se je pridružila akademična abstinenčna organizacija „Libertas“. „Helvetia“ in „Libertas“ izdajata od l. 1906. glasilo: „Correspondenzblatt für studierende Abstinenter“, iz katerega smo povzeli navedene podatke.

L. 1898. so ustanovili katoliški dijaki „Katoliško dijaško ligo“, abstinečno društvo za mladino višjih učnih zavodov v Švici. Tudi na deklisških šolah v Švici se že pojavlja abstinečno gibanje, vendar še ni doseglo tako lepih uspehov kakor na Finskem. Skupno šteje abstinenčno gibanje v Švici med dijaštvom 1100 udov.

Relativno pozno se je pojavilo abstinenčno gibanje med dijaštvom na Nemškem. Pač so se ustanovljala okoli l. 1890. po raznih nemških vseučiliških abstinenčna društva, ki so pa kmalu zaspala. L. 1902. se je ustanovila „Germania“ abstinenčna zveza na nemških šolah. „Germania“ šteje v 24 krajevnih skupinah okoli 500 udov. Istega leta kakor „Germania“ so ustanovili dijaki v Kielu: „Nemško društvo abstinenčnih dijakov“, ki šteje na 15 vseučiliških 195 udov. Gojenke nemških šol so ustanovile 1906 „Nemško zvezo abstinenčnih deklic“.

Abstinenčno gibanje v avstrijskem dijaštvu obdelamo v eni prihodnjih številkih.

SLOVENSKO VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE.

Jugoslovanski shod za slovensko vseučilišče in reciprociteto zagrebške univerze. Dne 3. decembra 1908. se je vršil na Dunaju shod jugoslovanskih akademikov po § 2. Zavedajoč se važnosti shoda je nastopilo složno celokupno jugoslovansko dijaštvo vseh struj in strank ter vnovič manifestiralo za slovensko univerzo, ki je in mora biti postulat

Jugoslovanstva. Ob enem z zahtevo po slovenskem vseučilišču se je vnovič jasno in odločno ponovilo zahtevo, naj se pripoznajo vse študije in vsi izpiti, pridobljeni na hrvatski univerzi v Zagrebu za celo Cislaitanijo. Tako je imel ta shod izrecno jugoslovanski značaj ne samo z ozirom na to, da so se ga udeležili Hrvatje, Srbi in Slovenci, ampak mnogo bolj z ozirom na to, da se je proglasila zahteva po slovenskem vseučilišču za splošno jugoslovansko zadevo in se postavila na program tudi reciprociteta zagrebške univerze. Shoda so se udeležili vsi na Dunaju bivajoči slovenski visokošolci (s par žalostnimi izjemami) in v prav lepem številu Hrvatje in Srbi. Shod so posejeli gospodje državni poslanci dr. Korošec, dr. Krek in dr. Rybář. Dijaški referenti so naslikali ves martirij, ki ga mora prenašati slovenski dijak na tuji, sovražni univerzi, in so precizirali mnenje dijaštva o slovenskem vseučilišču. Govornik „Narodne zveze“ dr. Korošec je med splošnim navdušenjem in odobravanjem razjasnil stališče državnozborske delegacije v tej zadevi. Jako ugodno je vplivalo na dijaštvo, da zavzemajo državni poslanci popolnoma enako stališče kakor dijaštvo. Dr. Rybář je opozarjal, da se morajo za vztrajno delo za slovensko univerzo angažirati tudi široki sloji naroda tako kakor pri Italijanih, kjer so celo srednješolci in srednješolke stopili v stavko, zahtevajoč italijansko vseučilišče. Shod je protestiral proti italijanskemu vseučilišču v Trstu, priznal pa je Italijanom upravičenost lastnega vseučilišča v narodno nemešanem kraju. V sledečem resolucije, ki so bile soglasno sprejete:

„Jugoslovansko dijaštvo, zbrano na shodu dne 3. grudna 1908. obsoja najstrožje zadnje dogodke na vseučilišču, teroristično postopanje nemško-nacionalnih dijakov ter pristranost rektorja in profesorskega zbora, ki se pokorava nemško-nacionalni manjšini, in zahteva faktično enakopravnost vseh dijakov.

Protestira nadalje proti nesramnemu, vse Slovane žalečemu razglasu graškega rektorja ter zagotavlja graško jugoslovansko dijaštvo svoje faktične ter moralne pomoči.

Uvažajoč, da imamo Slovani sposobnejših in bolj kvalificiranih moči za slovansko jezikoslovje, protestira proti krivičnemu predlogu dunajskega senata glede slovanske stolice na dunajskem vseučilišču in izjavlja, da bode smatralo eventualno imenovanje primerjalnega jezikoslovca Berneckerja na to mesto kot izzivanje slovanskega dijaštva, ki bode potem izvajalo svoje konsekvence.

Jugoslovansko dijaštvo priznava Italijanom popolno pravico do laškega vseučilišča, a mora iz vzrokov narodne samoobrambe odločno protestirati proti ustanovitvi istega v Trstu; zahteva takojšnjo in ugodno rešitev slovenskega vseučiliškega vprašanja.

Vlada naj že zdaj ukrene vse potrebno, predvsem naj z ustanovami omogoči habilitiranje slovenskih docentov.

Jugoslovansko dijaštvo zahteva priznanje vseh študij na zagrebški univerzi za celo Cislaitanijo.

Jugoslovansko dijaštvo sklene, da se bode za te zahteve borilo z vsemi silami in zato ustanovi permanentni vseučiliški odsek, ki bode vodil celo akcijo.

Jugoslovansko dijaštvo protestira najodločneje proti zatvoritvi menze, proti nastopanju kuratorija tega zavoda, ki se je uklonil terorizmu nemško-nacionalnega burševstva in apelira na vso jugoslovansko javnost, da naj v najizdatnejši meri priskoči na pomoč dijaškimi podpornimi društvom, da jim omogoči odvrniti od slovenskega dijaštva pretečo bedo.“

Shod sta pozdravila tudi zastopnika Čehov in Poljakov, ki sta zagotavljala Slovincem podporo in simpatije. Na shodu je bila navzoča tudi

deputacija graškega slovenskega in hrvatskega dijaštva. Po shodu je šlo dijaštvo mirno v vrstah pred parlament, toda policija je razbila to mirno in dostojno manifestacijo s surovo silo. — Ministrskemu predsedniku Bienertu je izročila posebna deputacija tozadeven memorandum in istotako vodju naučnega ministrstva. Baron Bienert je deputaciji odgovoril, da bo to vprašanje „študiral“. Sličen memorandum je izročila graška deputacija ministrskemu predsedniku in vodji naučnega ministrstva.

Praško jugoslovansko dijaštvo je na bistveno enak način manifestiralo za slovensko vseučilišče.

V domovini se je vršilo že več shodov za slovensko univerzo. Najimpozantnejši je bil v Trstu, sklican od tržaških akademikov. Slovensko vseučiliško vprašanje se je obravnavalo tudi v Ljubljani na shodu v „Mestnem domu“. Tov. Mirko Černič je sklical dobro obiskan ljudski shod v Št. Janžu na Dolenjskem. Enak shod se je vršil tudi v Krškem. — Upamo, da bodo tudi še iz drugih slovenskih krajev zadoneli energični klici po slovenski univerzi!

Znamenita izjava lanskega rektorja češke univerze v Pragi Jaroslava Golla. V svojem letnem poročilu, ki ga je podal pri slavnostni inavguraciji novega rektorja in ki je pravkar izšlo v tisku (Jaroslav Goll: Zpráva o studijném roku 1907—08) konštatira odstopajoči rektor z zadovoljstvom, da število slovanskih, zlasti pa jugoslovanskih slušateljev na češki univerzi od leta do leta raste: „... naraščanje slovanskega dijaštva na naši univerzi pozdravljam z veseljem. Da zavzemajo v njem po številu prvo mesto Slovenci, to se osvetljuje seveda s tem, da Slovenci dosedaj nimajo svoje univerze, in gotovo bi njih število pri nas padlo, kakor hitro bi dobili svojo univerzo ali vsaj pravniško akademijo. Toda tudi potem se lahko nadejamo, da naša univerza ne prestane biti slovanska, kar se tiče sestave njenega slušateljstva, da niti potem ne postane izključno in edino le češka. In lahko rečemo še več: morala bi biti naša škrb, da se ne zgodi tako, tudi ko število slovanskih univerz v tej državi vzraste. Značaju naše monarhije bi odgovarjalo, da bi imeli med svojimi univerzami avstrijsko univerzo, da se tako izrazim, univerzo, katera bi ne izključevala nobenega jezika, ki se glasi v tej državi, niti kot učni predmet in katera bi kazala ta svoj značaj zlasti v svojem didaktičnem programu. Taka univerza bi mogla biti Dunajska. Danes seveda vemo, da niti ne more, niti ne bi bila taka. Pač pa bi do gotove mere taka univerza mogla postati naša univerza ravno s tem, da bi bila slovanska univerza v tem smislu, kakor označeno, neomejujoč se na češčino kot učni jezik in posvečujoč v svojem didaktičnem programu kar največ prostora slovanskim stvarjem v najširšem pomenu te besede. Že nekolikrat se je izrazilo mnenje in želja, da bi začasno mogle biti ustanovljene nekatere slovenske katedre pri nas.“ (Glej zadnjo številko „Omladine“: Nove poti k slovenski univerzi!)

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Izredna seja eksekutive narodno radikalnega dijaštva se je vršila dne 22. grudna 1908. v Ljubljani. Razdelila so se vsa pripravljalna dela za III. narodni radikalni shod v Ljubljani, ki se bo vršil okrog 20. septembra 1909. Shod bo imel jugoslovanski značaj in bo z njim združena proslava štiridesetletnice „Slovenije“ ter petletnice „Tabora,“ in „Prosvete“. Obenem se otvori takrat tudi dijaška razstava naših akad. društev. Eksekutiva se je tudi posvetovala o nadaljni akciji za slovensko vseučilišče in je določila nekatere izpremembe pri upravnistvu „Omladine“, tako, da ne bo v bodoče tozadevnih

pritožb. — Za predsednika eksekutive je bil izvoljen tov. jur. Milan Korun (Tabor-Gradec. Naslov: Leonhardstraße 89. II.

»Prosveta«. Počitniško delo „Prosvete“ o Božiču sedaj še ne more pokazati mnogo pozitivnih uspehov. Za to je več razlogov. Pomisliti je treba, da je „Prosveta“ ferijalna organizacija in da ji je kot taki odmerjen razmeroma le kratek čas. To velja posebno še za božične počitnice, ki trajajo v najboljšem slučaju en mesec. Vedno ostane za počitnice kopica nerešenega materiala, ki se nabere v tem času, ko so odborniki v vseučiliških mestih. Razven tega ovirajo redno poslovanje razna posredovanja pri naročanju in vezanju knjig za čitalnice in javne knjižnice. Zato je odbor sklenil, da opusti odslej vsako posredovanje, zlasti ker prevzame to delo v najkrajšem času Simon-Gregorčičeva knjižnica v Ljubljani kot centralna slovenska knjižnica. Po novem letu se skliče sestanek vseh Prosvetašev, kjer se bo razpravljalo o sedanjem položaju Prosvete. V teh počitnicah ustanovi Prosveta dve novi ljudski knjižnici. Pričelo se je z revidiranjem in spopolnitvijo že obstoječih ljudskih knjižnic. Pregledale so se dosedaj knjižnice v Domžalah, v deželni bolnici in v Žireh. Priredita se tudi dve javni predavanji.

»Prosveta« je priredila v nedeljo, 3. t. m. v mali dvorani Narodnega doma animiran zabavni večer, katerega se je udeležilo precejšno število prijateljev našega gibanja.

Vsem p. n. trgovcem, ki so darovali za „Prosvetino“ veselico krasne dobitke, izreka podpisani odbor tem potom najiskrenejšo zahvalo.

Odbor „Prosvete“.

»Prosveta« je pričela meseca novembra razpošiljati prošnje za podpore. Imena podpornikov se naznanijo v slovenskem dnevnem časopisu in v našem listu „Omladina“.

»Prosveti« so darovali: g. dr. Ivan Eržen, zdravnik v Postojni, 1 K; g. dr. Štempihar, odvetnik v Kranju, 5 K; g. dr. I. Schegula, odvetnik v Novem mestu, 10 K; g. Ivan Munda v Ljubljani, 3 K; g. Franc Vedernjak, c. kr. deželnosodni svetnik v Ljubljani, več knjig za ljudske knjižnice; g. nadučitelj Rakovšček, za knjižnico pri Sv. Luciji ob Soči 10/32 K. Vsem p. n. darovateljem izreka odbor „Prosvete“ najiskrenejšo zahvalo.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

„Studentsko Revuo“, ki je lani začela izhajati kot glasilo realistov, pa že, če se ne motim, s 6. številko prenehala, je zopet začela izdajati ona skupina realistskega dijaštva, ki se smatra kot del politične organizacije Masarykove stranke. Zato posvečuje veliko pozornost političnim vprašanjem, zlasti programu češke napredne stranke (realisti). Naroča se: Studentska Revuo, Praha I., Malé nám. 13. Revijo priporočamo slovenskemu dijaštvu, ki razume češko.

Manjšinski shodi v prilog stiskanem češkim manjšinam na severnem Češkem in njihovim naravnost škandaloznim šolskim razmeram se prirejajo po celem Češkem sedaj o božičnih počitnicah. Konstatiramo, da je to glavna zasluga češkega visokošolskega dijaštva, iz katerega se rekrutira tudi največje število referentov o manjšinskem vprašanju. Slovensko dijaštvo bi lahko prišlo pogledat, kako prebije svoje počitnice češka učeča se mladež in malo primerjat...

Dolenjska podružnica »Prosvete« je poslala knjižnici v Kočevju 80 knjig. Tekom počitnic se ustanovi na Belokranjskem potujoča knjižnica. Dalje priredi podružnica na Dolenjskem vrsto poljudnih predavanj.

Jubilej ukrajinske »Prosvite.« Dne 8. grudna je slavila 40 letni jubilej svojega obstoja in delovanja »Prosvita«, jedno izmed najstarejših ukrajinskih društev v Galiciji, ki ima velike zasluge za probujo ukrajinskega ljudstva v Galiciji. »Prosvita« se je ustanovila dve leti po zgodovinsko važnem proglašenju moskalofilov v njihovem organu »Slovo« (l. 1866.) o narodni in kulturni enotnosti galiških Ukrajincev ter Rusov (en narod, en jezik), in leto po proglašenju poljskega deželnega poslanca grofa Leška-Boskovskega (l. 1877.) o neeksistenci ukrajinskega naroda („niema Rusi!“). Bila je to doba probuje ukrajinske narodne ideje, katere prvi pionirji v letih štiridesetih so bili pesnik M. Šaškevič, pisatelj J. Vuhilevič in učenjak J. Holovatskij. Zadnje imenovani je stopil pozneje v službo oficijelne Rusije. Cela takratna ukrajinska družba v Galiciji je bila skozinskož prožeta z moskvoofilizmom in le neznatni krožek Ukrajincev se je pod vplivom Ševčenkovih spisov in zapadnoevropske kulture odločil posvetiti vse sile dragemu narodu. In po inicijativi tega krožka se je ustanovilo dne 8. grudna 1868. društvo »Prosvita«, ki si je postavila za glavno nalogo širiti prosveto med najširšimi ljudskimi vrstami. S te dobe datira energično in plodovito delovanje »Prosvite«, ki je postala takoj od svojega začetka središče narodnega življenja gališke Ukrajine in si stekla za časa svojega 40 letnega delovanja velikih zaslug za ukrajinski narod v Galiciji. Društvo šteje danes okoli 24.000 članov, 50 podružnic in čez 2000 čitalnic, ki so prava kulturna središča v mestih in vaseh gališke Ukrajine. Od svojega obstoja je izdala »Prosvita« za ljudske mase okoli 2½ miliona iztisov popularnih brošur. Toda to je le ena stran njenega delovanja. Nič manj važna in plodovita je druga stran, namreč gospodarska. Svoje gospodarsko delovanje je začela »Prosvita« še le 1891. leta in je osnovala od tedaj pri svojih čitalnicah okoli 400 konsumnih trgovin, čez 250 hranilnic in posojilnic. Razun tega se je osnovalo 25 mlekarn, ki so sedaj združene v »Deželni zvezi mlekarskih društev« pod nadzorstvom »Prosvite«. Izobrazujoč ljudstvo in vzdigajoč ga iz teme, je ustvarila mogočen temelj za stavbo sodobnega nacionalnega življenja ukrajinskega naroda. Delovanje gališke »Prosvite« je postalo vzor tudi ruskim Ukrajincem, kateri so mogli šele od 1906. leta storiti prve korake k prosvetnemu delu med Ukrajinci na Ruskem. Sedaj je v ruski Ukrajini 19 podružnic »Prosvite«, izmed katerih je najdelavnejša kijevska. Ob priliki proslave 40 letnega jubileja delovanja in obstoja »Prosvite« se vrši v Lvovu 23. in 24. grudna vsenarodni ukrajinski prosvetni shod, ki se ga udeležijo delegati cele Ukrajine, avstrijske in ruske. To bo pravi narodni praznik cele Ukrajine.

3. snopič knjige »Razvoj mišljenja evropskega ljudstva« je izšel. Pisatelj Fran Drtina razpravlja v tem snopiču o krščanstvu in srednjem veku ter o srednjeveškem svetovnem in življenskem nazoru. Pri nas se tako veliko govori o »temnem« srednjem veku in o velikanski moči srednjeveške cerkve, vendar so pojmi o tem še precej nejasni. Svetujemo vsakemu, ki želi jasnosti in nepristranske resnice o teh važnih vprašanjih, naj si naroči Znanstveno knjižnico »Omladine« in naj marljivo čita temeljita in zanimiva pisateljeva izvajanja. — Prihodnji snopiči tega dela izidejo v kratkih presledkih drug za drugim.

Naš »Dijaški almanah za leto 1908/9« je silno zbodel v oči klerikalce. Posvetili so mu v »Zori« več ko poldrugo stran dolgo »kritiko«. Nas to izredno veseli. Dijake pa opozarjamo na to, da si nobeden pameten in razsoden človek ne more napraviti prave sodbe o kakem delu edino s pomočjo nasprotniške kritike, ampak treba je, da vsak vzame sam v roko

dotično delo (v tem slučaju „Dijaški almanah“) in potem sodi. Zatorej priporočamo vsem razsodnim in razumnim dijakom, naj si nabavijo naš „Almanah“ in si šele potem ustvarijo sodbo. Prepričani smo, da bo ta kritika ugodna našemu ličnemu koledarju.

Slovenska manifestacija na Dunaju. Po jugoslovanskem shodu, o katerem poročamo v listu, se je podal dolg sprevod jugoslovanskih dijakov v rednih četverstopih pred parlament. Mirno, dostojno in popolnoma tiho so korakali, toda komaj so se hoteli ustaviti pred parlamentno rampo, jih je začela razganjati policija s tako surovo silo, kakor bi bili jugoslovanski dijaki sami dunajski „Plattenbruderji“. Policaji so jih suvali kakor besni, da je bilo marsikomu slabo in da je marsikdo odnesel črna znamenja policijskih pesti. Policiji so v tem barbarskem delu pomagali celo mimoidoči dunajski „pilharji“ in tako kazali hvaležnost za slovanski denar, ki ga dan na dan prejema iz rok tega istega dijaštva. Pri tem je bilo aretiranih okoli 15 Slovencev in Hrvatov, ki so bili obsojeni vsak na 50 K globe. — Tako se godi slovenskim dijakom na Dunaju, v tem priznано „ljubeznjivem“ mestu!

Protokol lanskega I. shoda slovanskega naprednega dijaštva izide kmalu po novem letu v češkem jeziku, le resolucije bodo tiskane v vseh slovanskih jezikih. Izda ga sekretariat slov. napr. dijaštva v Pragi (Akademický dům, S. C. S.), kamor je nasloviti naročila.

Knjižnica „Hrvatskog Djaka“. V založbi hrvatskega dijaškega mesečnika „Hrvatski Djak“ bodo izhajale poljudno pisane knjižice, obravnajoče različna aktualna vprašanja. Prvi zvezek te knjižice je že izšel in prinaša delo prof. T. g. Masaryka: „Najnovija filozofija religije“. Stane 30 vinarjev in se naroča pri upravi „Hrvatskog Djaka“, Gunduličeva ul. 29. Slovenskemu dijaštvu prav toplo priporočamo to delce, hrvatskemu naprednemu dijaštvu pa želimo obilo uspeha.

Praška univerza je štela lani 1907/09 3949 (4210) slušateljev, med temi 3828 (3391) Čehov, 64 (75) Slovencev, 26 (705) Srbov in Hrvatov*) 4 (10) Bulgarov, 7 (6) Poljakov, 6 (7) Rusov, 4 (4) Malorusi, 3 (3) Armenci in 7 (9) Nemcev. Izmed 64 (75) Slovencev je bilo 56 (66) juristov, 4 (3) medicinci in 4 (6) filozofi.

*) Število v drugem tečaju nenormalno veliko zaradi emigrantov.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Gdč. Slava: Prav prisrčna hvala! Moral sem deliti, ker mi je manjkalo prostora. Prosil bi Vas, da se še kaj oglasite ravno o tem vprašanju, ki je velikega pomena za naše ženstvo. Sporočite mi svoj naslov, da Vam lahko obširneje pišem. — *F. A. Kr.:* Vašega dopisa žalibog nisem mogel priobčiti. Pomislite, da je „Omladina“ mesečnik, ki more prinašati le najvažnejše stvari in še te kolikor mogoče v skrčeni obliki. S takimi zadevami se obračajte do dnevnikov, ki bodo gotovo radi sprejeli. — *Pavel Pavlovič:* Rad bi z Vami govoril kaj več, prosim, da mi naznanite svoj naslov. Poslano deloma porabim v „Prilogi“, ki izide svečana. Hvala! — Vsem čitateljicam in čitateljem! V „Omladinin“ listek nameravamo vpeljati redno rubriko: Slovensko vseučiliško vprašanje. Zaznamovati hočemo v njej vsak korak, ki ga stori slovenski narod na trnjevi poti do slovenske univerze; zabeležiti hočemo v njej vse, kar se bo storilo v dosegu našega najvišjega cilja. Tako bo ta rubrika nekaka kronika razvoja našega vseučiliškega vprašanja.
